

Чтобы построить эффективно работающее предприятие нужно учитывать что, производственный, финансовый, инвестиционный, маркетинговые процессы являются частями системы функционирования предприятия, а бизнес-процессы своеобразными блоками (подсистемами). Между ними существуют структурные, функциональные и генетические связи, обусловленные происхождением одних элементов из других.

Структура целого воздействует на характер функционирования и развития частей системы. Предприятие, в целом, является носителем бизнес-процесов, как и цех является носителем производственных и технологических бизнес-процесов (рис. 1).

Помимо бизнес-процесов на предприятиях функционирует большое количество различных процессов, оказывающих непосредственное влияние на работу и эффективность предприятия. Реинжиниринг предполагает проводить изменения «сверху-вниз» и тем логичнее начать его не с бизнес-процесов, а с реинжиниринга деятельности предприятия в целом.

Вискребець А.С., Коробський Р.В.

ІННОВАЦІЇ У ХАРЧОВІЙ ПОМИСЛОВІСТІ УКРАЇНИ

Харчова промисловість України налічує на сьогодні понад 22 тисячі підприємств, на яких зайнято більше півмільйона осіб. Питома вага харчової промисловості в загальному обсязі промислового виробництва у 2005 р. становила 18,9%. За цим показником вона утримує друге місце після чорної металургії. У Вінницькій, Волинській, Тернопільській та Чернігівській областях галузь складає основу промислового виробництва, займаючи в його структурі близько 50%. Питома вага вітчизняних продуктів на внутрішньому продовольчому ринку досягла 93,6%. Галузь здатна забезпечити внутрішні потреби у продовольчих товарах, має значний експортний потенціал та позитивне сальдо зовнішньої торгівлі. Обсяги іноземних інвестицій складають майже третину від загальних капіталовкладень в економіку України. Протягом останніх років галузь входить до п'ятірки лідерів, що постійно нарощують обсяги виробництва.

Проведений аналіз засвідчив, що поряд з такими позитивними зрушеннями в розвитку галузі, як зростання обсягів виробництва продукції, збільшення внесків до бюджету, зміцнення позицій вітчизняної продукції на внутрішньому ринку та розширення зовнішнього товарообігу, наявні також негативні тенденції, що проявляються в скороченні виробництва окремих видів продукції, погіршенні фінансових показників та структури експорту. Основними причинами негативних тенденцій є: недостатність фінансових коштів підприємств, що не дозволяє забезпечити належне відновлення, реконструкцію і модернізацію необоротних активів та впровадити новітні досягнення науково-технічного прогресу; недостатнє використання потенціалу окремих галузей

(цукрова, спиртова, парфумо-косметична, окремі підгалузі місцевої промисловості); скорочення споживчого попиту; недосконалість законодавчої та нормативно-правової бази; несприятлива кон'юнктура зовнішнього ринку; протекціоністські заходи з боку країн-імпортерів, занепад галузевої науки.

Одним з найважливіших завдань подолання негативних тенденцій розвитку харчової промисловості є розв'язання проблем формування ефективного організаційно-економічного механізму на етапах постачання, виробництва та збуту продукції галузі, який охоплює такі сфери, як: сировинне забезпечення (зокрема, ефективне розміщення і розвиток сировинної бази, ув'язка системи сировина – переробка з точки зору економічних важелів і цінової політики, розподіл доходів від спільної діяльності, єдність власника сировинних ресурсів і переробки); технологічно-виробничі процеси; система маркетингу; тарне господарство; галузева наука.

Аналіз ситуації на ринку продовольчих товарів виявив, що стан відносної рівноваги, в якому він сьогодні перебуває, несе в собі критичну масу нестабільності, оскільки крім перелічених ризиків ринку, його насиченість, яка виступає стабілізуючим чинником, базується на штучному обмеженні попиту внаслідок низького рівня доходів значної частини населення країни. Тобто, в такій ситуації збільшення обсягів виробництва створює реальну загрозу кризи перевиробництва. Разом з тим зростання грошових доходів населення при повільній реакції пропозиції на підвищення його платоспроможності може спровокувати інфляційні процеси на макрорівні.

Необхідність регулювання ринків продовольчих товарів з боку держави зумовлюється їхньою великою залежністю від загальної макроекономічної ситуації та значною чутливістю до стану ринків інших товарів. Крім того, оскільки переважна частина продуктів відноситься до товарів першої необхідності, то вони мають низьку цінову еластичність, тобто ціна слабо реагує на попит вже з огляду на кінцеве призначення товару. З іншого боку, сезонний характер виробництва та короткий термін зберігання значної частини продовольства (сировини й товарів) часто змушують їх виробників збільшувати видатки виробництва і визначати його обсяги без урахування цінової ситуації.

На сучасному етапі особливого значення набуває територіально-галузевий підхід в управлінні розвитком економіки, її окремих комплексів, галузей і виробництв, який базується на врахуванні важливої ролі географічних (територіальних, місцевих) чинників. Такий підхід є виправданим для харчової промисловості, розвиток і розміщення якої спрямовані на розв'язання двох найважливіших завдань: забезпечення раціонального використання сировинних ресурсів на певній території в загальнотериторіальній системі поділу праці з виробництва продовольчих товарів та забезпечення населення території продуктами харчування. Крім цього, вдосконалення територіальної організації є важливою проблемою управління розвитком харчової промисловості як складової господарського комплексу території, розв'язання якої дозволяє одер-

жати значний економічний ефект на галузевому, регіональному і загальнодержавному рівнях.

Проявом просторової організації виробництва є його регіональна спеціалізація, яка виявляється у переважаючому розвитку на території тих галузей і виробництв, для яких наявні найбільш сприятливі природно-ресурсні та економічні передумови. На основі проведених досліджень до регіонів спеціалізації на виробництві продукції харчової промисловості за інтегральним індексом спеціалізації автором віднесено вісім областей (Вінницька, Дніпропетровська, Донецька, Київська, Полтавська, Харківська, Черкаська та Чернігівська), а також міста Київ і Севастополь. Вдосконалення сучасної просторової організації харчової промисловості України потребує здійснення комплексу заходів на трьох основних рівнях управління: державному, регіональному та базовому. На державному рівні на основі міжгалузевого балансу виробництва і розподілу продукції мають здійснюватись прогностичні розрахунки темпів, пропорцій і галузевої структури харчової промисловості, в узгодженні з попитом на продовольчі товари за фізіологічно обґрунтованими нормами, грошовими доходами населення, експортними потребами держави; також повинні бути створені організаційні, технічні, технологічні, економічні та соціальні передумови для розширеного виробництва в галузі. На регіональному рівні необхідно забезпечити збалансований розвиток регіональних ринків промислових продовольчих товарів на основі: оптимізації територіальної спеціалізації харчової промисловості; створення системи фінансового, кредитного, податкового, страхового, матеріального забезпечення; розвитку регіональної ринкової інфраструктури; гарантування продовольчої безпеки в регіоні шляхом створення необхідних продовольчих резервів. На базовому рівні найважливішими завданнями є: узгодження обсягів виробництва, реалізації і переробки продукції з необхідним ресурсним забезпеченням; оптимізація сировинних зон переробних підприємств; контроль за обсягами виробництва відповідно до попередньо визначених товарних квот.

Рушійною силою ринкової системи господарювання і, відповідно, важливою складовою її організаційно-економічного механізму є конкуренція. За період економічних перетворень в Україні створено достатню нормативно-правову базу конкурентного законодавства та здійснено комплекс заходів щодо формування ефективного конкурентного середовища. Харчова промисловість була однією з перших, що розпочала приватизацію державного майна, і на сьогодні у державному секторі залишилося менш ніж 3% підприємств. В ряді галузей, що першими розпочали приватизацію і які отримали істотні інвестиції, обсяги виробництва досягли докризового рівня, або перевищили його (пиво-варна, плодоовочева), інші галузі з переважно приватизованими підприємствами стали гнучкіше реагувати на потреби ринку. Як показали дослідження, домінуючою формою власності в галузі є колективна, а основним організаційним типом підприємств у ній – акціонерні товариства. Приватні підприємства є чисельнішими за них, однак їх питома вага за вартістю основ-

них засобів і виручкою від реалізації продукції є незначною. Державний сектор представлений переважно державними підприємствами, які займають останнє місце за ефективністю використання основних засобів серед підприємств інших форм власності й господарювання. Приватизовані підприємства займають відносно невелику питому вагу в структурі галузі, проте володіють більш ніж половиною основних засобів харчової промисловості. За показниками фінансової результативності та рівня матеріально-технічної бази виробництва найбільш конкурентоспроможними є акціонерні товариства, а найслабшими – комунальні, приватні і державні підприємства харчової промисловості та перероблення сільськогосподарської продукції. Аналіз процесу роздержавлення і приватизації, становлення різноманіття форм власності та господарювання як важливої передумови формування конкурентного середовища в харчовій промисловості дозволив виявити ряд проблем, накопичених за час реформування, які можна вважати причинами низької конкурентоздатності як державних так і приватизованих підприємств. Це, зокрема: поширення використання способів нелегітимної приватизації за позаприватизаційними схемами (маються на увазі розрахунки з кредиторами високоліквідним державним майном); невідповідність систем галузевого державного регулювання, що призвела до втрати керованості недержавним сектором підприємств харчової промисловості; низька ефективність діючої системи управління державною власністю; відсутність раціональних пропорцій між різними формами власності та господарювання, недорозвиненість комунальної власності та інші проблеми, які є загальними для приватизаційного процесу, що відбувся. Дослідження конкурентності ринків окремих продовольчих товарів на основі показників ринкової концентрації галузі та монопольної влади дозволило зробити висновок, що сьогодні посилення концентрації виробництва є об'єктивним, закономірним процесом, який створює умови для модернізації харчових підприємств та забезпечує виживання вітчизняних виробників в умовах жорсткої зовнішньої конкуренції. Разом з тим, посилення ринкової концентрації в найбільш прибуткових і технологічно розвинених галузях харчової промисловості призводить до посилення монопольної влади окремих компаній і згортання конкурентних відносин на ринках продукції, яку вони виробляють. Прояви дії чинників монопольної влади вимагають від державних і галузевих органів управління економікою посилення уваги до стану конкурентних відносин, вивчення стану конкурентного середовища з урахуванням усіх чинників його формування, розробки та вжиття заходів щодо запобігання монополізації й стимулюванню конкуренції в галузі.

Воронкова А.Ю., Лисенко С.М.

ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ВИРОБНИЧИХ ФОНДІВ ВУГІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розвиток вугільної промисловості, найважливішої базової галузі країни, є умовою її економічної безпеки. Задоволення у найближчі роки потреби у вугільній продукції вимагає планомірного зростання видобутку, стабільного відновлення виробничого потенціалу галузі на основі реконструкції і технічного переозброєння підприємств. Однак, інвестиційна діяльність, яка забезпечує розвиток вугільної промисловості, знаходиться у кризі, що призвело до катастрофічного стану шахтного фонду, машин і устаткування. Понад 80% підприємств працює без реконструкції, технічної модернізації. Устаткування застаріло не лише морально, але й фізично. Рівень використання видів прогресивного обладнання на вугільних підприємствах коливається у межах 2-20% [1]. Тому потреба галузі в інвестиціях є очевидною, а проблема пошуку потенційних інвесторів, здатних забезпечити процеси відтворення основних фондів коштами у достатньому обсязі і на прийнятних умовах, надзвичайно актуальною.

Для подолання кризових явищ і підйому галузі було прийнято ряд директивних і програмних документів (Енергетична стратегія України до 2030р., в тому числі і розділ по вугільній промисловості, Концепція розвитку вугільної галузі [2], Указ Президента України „Про заходи щодо удосконалення державного управління вугільною промисловістю” та ін.). Але результати їх реалізації є дуже низькими через те, що держава не має коштів для повного фінансування такої капіталомісткої галузі, як вугільна.

Згідно з діючим порядком, засоби держпідтримки на капітальні вкладення повинні надаватися вугільним підприємствам за результатами конкурсу бізнес-проектів. Проте цей порядок, з одного боку, не передбачає прямої економічної відповідальності підприємств за невиконання конкурсних зобов'язань і неефективне використання бюджетних засобів, в результаті чого конкурсний відбір бізнес-планів втрачає свій сенс. З іншого боку, чинний порядок розповсюджується (хоча і формально) на усі капітальні вкладення, які фінансуються з бюджету, у тому числі і на вкладення в просте відтворення шахтного фонду, тобто на ті інвестиції, які не створюють нового економічного ефекту, але є життєво необхідними для функціонування підприємства. В такому разі вони не можуть бути об'єктами конкурсу. Ці вкладення повинні здійснюватися за рахунок амортизаційних відрахувань, що покриваються доходом підприємства, враховуючи поточні державні дотації.

Кошти держбюджету, які відокремлюються для капітальних вкладень на розвиток (технічне переоснащення, модернізацію та реконструкцію) діючих віглевидобувних підприємств, слід було б надавати на конкурсній основі на умовах їх повернення. Критеріями відбору інвестиційних проектів для бюджет-